

॥ राम हृदयम् ॥

यः पृथिवीभरवारणाय दिविजैः सम्प्रार्थितश्चिन्मयः

सञ्जातः पृथिवीतले रविकुले मायामनुष्योऽव्ययः ।

निश्चक्रं हतराक्षसः पुनरगाद् ब्रह्मत्वमाद्यं स्थिराम्

कीर्तिं पापहरां विधाय जगतां तं जानकीशं भजे ॥ १ ॥

विश्वोद्भवस्थितिलयादिषु हेतुमेकम्

मायाश्रयं विगतमायमचिन्त्यमूर्तिम् ।

आनन्दसान्द्रममलं निजबोधरूपम्

सीतापतिं विदिततत्त्वमहं नमामि ॥ २ ॥

पठन्ति ये नित्यमनन्यचेतसः

शृण्वन्ति चाध्यात्मिकसंज्ञितं शुभम् ।

रामायणं सर्वपुराणसम्मतम्

निर्धूतपापा हरिमेव यान्ति ते ॥ ३ ॥

अध्यात्मरामायणमेव नित्यम्

पठेद्यदीच्छेद्भवबन्धमुक्तिम् ।

गवां सहस्रायुतकोटिदानात्

फलं लभेद्यः शृणुयात्स नित्यम् ॥ ४ ॥

पुरारिगिरिसम्भूता श्रीरामार्णवसङ्गता ।

अध्यात्मरामगङ्गेयं पुनाति भुवनत्रयम् ॥ ५ ॥

कैलासाग्रे कदाचिद्रविशतविमले मन्दिरे रत्नपीठे
 संविष्टं ध्याननिष्ठं त्रिनयनमभयं सेवितं सिद्धसङ्घैः।
 देवी वामाङ्कसंस्था गिरिवरतनया पार्वती भक्तिनम्रा
 प्राहेदं देवमीशं सकलमलहरं वाक्यमानन्दकन्दम् ॥ ६ ॥

पार्वत्युवाच

नमोऽस्तु ते देव जगन्निवास
 सर्वात्मदृक् त्वं परमेश्वरोऽसि।
 पृच्छामि तत्त्वं पुरुषोत्तमस्य
 सनातनं त्वं च सनातनोऽसि ॥ ७ ॥

गोप्यं यदत्यन्तमनन्यवाच्यम्
 वदन्ति भक्तेषु महानुभावाः।
 तदप्यहोऽहं तव देव भक्ता
 प्रियोऽसि मे त्वं वद यत्तु पृष्टम् ॥ ८ ॥

ज्ञानं सविज्ञानमथानुभक्तिवैराग्ययुक्तम्
 च मितं विभास्वत्।
 जानाम्यहं योषिदपि त्वदुक्तम्
 यथा तथा ब्रूहि तरन्ति येन ॥ ९ ॥

पृच्छामि चान्यच्च परं रहस्यम्
 तदेव चाग्रे वद वारिजाक्ष।
 श्रीरामचन्द्रेऽखिललोकसारे
 भक्तिर्दृढा नौर्भवति प्रसिद्धा ॥ १० ॥

भक्तिः प्रसिद्धा भवमोक्षणाय
 नान्यत्ततः साधनमस्ति किञ्चित्।
 तथाऽपि हृत्संशयबन्धनं मे
 विभेत्तुमर्हस्यमलोक्तिभिस्त्वम् ॥ ११ ॥

वदन्ति रामं परमेकमाद्यम्
 निरस्तमायागुणसम्प्रवाहम्।
 भजन्ति चाहर्निशमप्रमत्ताः
 परं पदं यान्ति तथैव सिद्धाः ॥ १२ ॥

वदन्ति केचित्परमोऽपि रामः
 स्वाविद्यया संवृतमात्मसंज्ञम्।
 जानाति नात्मानमतः परेण
 सम्बोधितो वेद परात्मतत्त्वम् ॥ १३ ॥

यदि स्म जानाति कुतो विलापः
 सीताकृतेऽनेन कृतः परेण।
 जानाति नैवं यदि केन सेव्यः
 समो हि सर्वैरपि जीवजातैः ॥ १४ ॥

अत्रोत्तरं किं विदितं भवद्भिः ।
तद्वृत मे संशयभेदि वाक्यम् ॥ १५ ॥

श्री महादेव उवाच

धन्याऽसि भक्ताऽसि परात्मनस्त्वम्
यज्ज्ञातुमिच्छा तव रामतत्त्वम् ।
पुरा न केनाप्यभिचोदितोऽहम्
वक्तुं रहस्यं परमं निगूढम् ॥ १६ ॥

त्वयाऽद्य भक्त्या परिनोदितोऽहम्
वक्ष्ये नमस्कृत्य रघूत्तमं ते ।
रामः परात्मा प्रकृतेरनादि-
रानन्द एकः पुरुषोत्तमो हि ॥ १७ ॥

स्वमायया कृत्स्नमिदं हि सृष्ट्वा
नभोवदन्तर्बहिरास्थितो यः ।
सर्वान्तरस्थोऽपि निगूढ आत्मा
स्वमायया सृष्टमिदं विचष्टे ॥ १८ ॥

जगन्ति नित्यं परितो भ्रमन्ति
यत्सन्निधौ चुम्बकलोहवद्धि ।
एतन्न जानन्ति विमूढचित्ताः
स्वाविद्यया संवृतमानसा ये ॥ १९ ॥

स्वाज्ञानमप्यात्मनि शुद्धबुद्धे
 स्वारोपयन्तीह निरस्तमाये।
 संसारमेवानुसरन्ति ते वै
 पुत्रादिसक्ताः पुरुकर्मयुक्ताः ॥ २० ॥

यथाऽप्रकाशो न तु विद्यते रवौ
 ज्योतिःस्वभावे परमेश्वरे तथा।
 विशुद्धविज्ञानधने रघूत्तमेऽविद्या
 कथं स्यात्परतः परात्मनि ॥ २१ ॥

यथा हि चाक्षणा भ्रमता गृहादिकम्
 विनष्टदृष्टेर्भ्रमतीव दृश्यते।
 तथैव देहेन्द्रियकर्तुरात्मनः
 कृते परेऽध्यस्य जनो विमुह्यति ॥ २२ ॥

नाहो न रात्रिः सवितुर्यथा भवेत्
 प्रकाशरूपाव्यभिचारतः क्वचित्।
 ज्ञानं तथाऽज्ञानमिदं द्वयं हरौ
 रामे कथं स्थास्यति शुद्धचिद्धने ॥ २३ ॥

तस्मात्परानन्दमये रघूत्तमे
 विज्ञानरूपे हि न विद्यते तमः।
 अज्ञानसाक्षिण्यरविन्दलोचने
 मायाश्रयत्वान्न हि मोहकारणम् ॥ २४ ॥

अत्र ते कथयिष्यामि रहस्यमपि दुर्लभम्।
सीताराममरुत्सूनुसंवादं मोक्षसाधनम् ॥ २५ ॥

पुरा रामायणे रामे रावणं देवकण्टकम्।
हत्वा रणे रणश्लाघी सपुत्रबलवाहनम् ॥ २६ ॥

सीतया सह सुग्रीवलक्ष्मणाभ्यां समन्वितः।
अयोध्यामगमद्रामो हनूमत्प्रमुखैर्वृतः ॥ २७ ॥

अभिषिक्तः परिवृतो वसिष्ठाद्यैर्महात्मभिः।
सिंहासने समासीनः कोटिसूर्यसमप्रभः ॥ २८ ॥

दृष्ट्वा तदा हनूमन्तं प्राञ्जलिं पुरतः स्थितम्।
कृतकार्यं निराकाङ्क्षं ज्ञानापेक्षं महामतिम् ॥ २९ ॥

रामः सीतामुवाचेदं ब्रूहि तत्त्वं हनूमते।
निष्कल्मषोऽयं ज्ञानस्य पात्रं नो नित्यभक्तिमान् ॥ ३० ॥

तथेति जानकी प्राह तत्त्वं रामस्य निश्चितम्।
हनूमते प्रपन्नाय सीता लोकविमोहिनी ॥ ३१ ॥

सीतोवाच

रामं विद्धि परं ब्रह्म सच्चिदानन्दमद्वयम्।
सर्वोपाधिविनिर्मुक्तं सत्तामात्रमगोचरम् ॥ ३२ ॥

आनन्दं निर्मलं शान्तं निर्विकारं निरञ्जनम्।
 सर्वव्यापिनमात्मानं स्वप्रकाशमकल्मषम् ॥ ३३ ॥
 मां विद्धि मूलप्रकृतिं सर्गस्थित्यन्तकारिणीम्।
 तस्य सन्निधिमात्रेण सृजामीदमतन्द्रिता ॥ ३४ ॥
 तत्सान्निध्यान्मया सृष्टं तस्मिन्नारोप्यतेऽबुधैः।
 अयोध्यानगरे जन्म रघुवंशेऽतिनिर्मले ॥ ३५ ॥
 विश्वामित्रसहायत्वं मखसंरक्षणं ततः।
 अहल्याशापशमनं चापभङ्गो महेशितुः ॥ ३६ ॥
 मत्पाणिग्रहणं पश्चाद्भार्गवस्य मदक्षयः।
 अयोध्यानगरे वासो मया द्वादशवार्षिकः ॥ ३७ ॥
 दण्डकारण्यगमनं विराधवध एव च।
 मायामारीचमरणं मायासीताहृतिस्तथा ॥ ३८ ॥
 जटायुषो मोक्षलाभः कबन्धस्य तथैव च।
 शबर्याः पूजनं पश्चात्सुग्रीवेण समागमः ॥ ३९ ॥
 वालिनश्च वधः पश्चात्सीतान्वेषणमेव च।
 सेतुबन्धश्च जलधौ लङ्कायाश्च निरोधनम् ॥ ४० ॥
 रावणस्य वधो युद्धे सपुत्रस्य दुरात्मनः।
 विभीषणे राज्यदानं पुष्पकेण मया सह ॥ ४१ ॥

अयोध्यागमनं पश्चाद्राज्ये रामाभिषेचनम्।
 एवमादीनि कर्माणि मयैवाचरितान्यपि।
 आरोपयन्ति रामेऽस्मिन्निर्विकारेऽखिलात्मनि ॥ ४२ ॥

रामो न गच्छति न तिष्ठति नानुशोचत्याकाङ्क्षते
 त्यजति नो न करोति किञ्चित्।
 आनन्दमूर्तिरचलः परिणामहीनो
 मायागुणाननुगतो हि तथा विभाति ॥ ४३ ॥

ततो रामः स्वयं प्राह हनूमन्तमुपस्थितम्।
 शृणु तत्त्वं प्रवक्ष्यामि ह्यात्मानात्मपरात्मनाम् ॥ ४४ ॥

आकाशस्य यथा भेदस्त्रिविधो दृश्यते महान्।
 जलाशये महाकाशस्तदवच्छिन्न एव हि।
 प्रतिबिम्बाख्यमपरं दृश्यते त्रिविधं नभः ॥ ४५ ॥

बुद्ध्यवच्छिन्नचैतन्यमेकं पूर्णमथापरम्।
 आभासस्त्वपरं बिम्बभूतमेवं त्रिधा चितिः ॥ ४६ ॥

साभासबुद्धेः कर्तृत्वमविच्छिन्नेऽविकारिणि।
 साक्षिण्यारोप्यते भ्रान्त्या जीवत्वं च तथा बुधैः ॥ ४७ ॥

आभासस्तु मृषा बुद्धिरविद्याकार्यमुच्यते।
 अविच्छिन्नं तु तद्वद्ब्रह्म विच्छेदस्तु विकल्पतः ॥ ४८ ॥

अविच्छिन्नस्य पूर्णेन एकत्वं प्रतिपाद्यते।
 तत्त्वमस्यादिवाक्यैश्च साभासस्याहमस्तथा ॥ ४९ ॥
 ऐक्यज्ञानं यदोत्पन्नं महावाक्येन चात्मनोः।
 तदाऽविद्या स्वकार्यैश्च नश्यत्येव न संशयः ॥ ५० ॥
 एतद्विज्ञाय मद्भक्तो मद्भावायोपपद्यते।
 मद्भक्तिविमुखानां हि शास्त्रगतेषु मुह्यताम्।
 न ज्ञानं न च मोक्षः स्यात्तेषां जन्मशतैरपि ॥ ५१ ॥

इदं रहस्यं हृदयं ममात्मनो
 मयैव साक्षात्कथितं तवानघ।
 मद्भक्तिहीनाय शठाय न त्वया
 दातव्यमैन्द्रादपि राज्यतोऽधिकम् ॥ ५२ ॥

श्री महादेव उवाच

एतत्तेऽभिहितं देवि श्रीरामहृदयं मया।
 अतिगुह्यतमं हृद्यं पवित्रं पापशोधनम् ॥ ५३ ॥
 साक्षाद्रामेण कथितं सर्ववेदान्तसङ्ग्रहम्।
 यः पठेत्सततं भक्त्या स मुक्तो नात्र संशयः ॥ ५४ ॥
 ब्रह्महत्यादि पापानि बहुजन्मार्जितान्यपि।
 नश्यन्त्येव न सन्देहो रामस्य वचनं यथा ॥ ५५ ॥

योऽतिभ्रष्टोऽतिपापी परधनपरदारेषु नित्योद्यतो वा
स्तेयी ब्रह्मघ्नमातापितृवधनिरतो योगिवृन्दापकारी।
यः सम्पूज्याभिरामं पठति च हृदयं रामचन्द्रस्य भक्त्या
योगीन्द्रैरप्यलभ्यं पदमिह लभते सर्वदेवैः स पूज्यम् ॥ ५६ ॥
॥ इति श्रीमदध्यात्मरामायणे उमामहेश्वरसंवादे बालकाण्डे
श्रीरामहृदयं नाम प्रथमः सर्गः ॥

This stotra can be accessed in multiple scripts at:

http://stotrasamhita.net/wiki/Rama_Hridayam. This PDF was downloaded from
<http://stotrasamhita.github.io>.

Facebook: <http://facebook.com/StotraSamhita>

GitHub: <http://stotrasamhita.github.io> | <http://github.com/stotrasamhita>

Credits: <http://stotrasamhita.github.io/about/>